

Egy évszázad a katonaegészségügy szolgálatában

Dr. László Imre orvosezredes

Kulcsszavak: történelmi áttekintés, kiemelkedő egyéniségek

A szerző a Központi Honvédkórház centenáriumi ünnepségére készült „Jubileumi emlékkönyv” kiadványának adataira támaszkodva bemutatja a katonaegészségügyi szolgálat fejlődésében meghatározó szerepet játszó intézet 100 éves történetének főbb állomásait. A publikáció utal azokra a kiemelkedő képességű szakemberekre, akik részben Magyarországon, részben pedig külföldön meghatározó, fontos szerepet játszottak szakterületük művelésében és fejlesztésében.

A Központi Honvédkórház történetében 1897. augusztus 6. meghatározó dátum, hiszen a székesfőváros akkori polgármestere ezen a napon írja alá azt az okmányt, amely az erdőtelki dűlőnek nevezett városrészben engedélyezi a 16. számú K.u.K. Garnisonhospital felépítését. A Hungária körút, Levente, Gömb és Hajdú utcák által határolt területen kezdetét veszi (akkor korszerűnek számító pavilonos elhelyezésben) az összesen 7, egyenként kétszintes betegépületet magába foglaló gyógyintézet felépítése. A Székesfőváros VI. kerületének előjárósága nem egészen két évvel később az általa kiadott „Használhatási engedély”-ben a következőket nyilatkozta:

"A császári és királyi katonai építési osztály által a háztulajdonosoknak ezennel megengedett, hogy ezen újonnan épült kórházi épületben lévő helyiségeket használatba vehesse és a szabályok szerint megengedett

célokra minden további kifogás nélkül használhassa...

Budapest, 1899. június hó 30-án."

Az összesen 455 beteg kórházi ellátását biztosító katonai gyógyintézet az 1898. november 18-án megnyitott 1. Honvéd Helyőrségi Kórházzal együtt Budapest legjelentősebb egészségügyi intézményeinek sorába tartozott. Ma már szinte hihetetlen, de tény, hogy az ellátást kezdetben összesen 8 hivatásos orvos és 3 gyógyszerész közreműködésével biztosították. Munkájukat az egészségügyi század 176 főt számláló legénysége segítette. Az intézet szakmai felügyeletét a 4. Hadtestparancsnokság egészségügyi főnöke *Dr. Myrdatz* látta el.

Az I. világháború időszakában a harc-
terekről hátraszállított sérültek száma messze meghaladta a hátországi kórházak kapacitását. A *Dr. Gertsl Lambert* főtörzsorvos vezette kórház férőhelyeinek számát barakképületek

felállításával növelte, amelynek eredményeképpen az ellátható sérültek és betegek száma meghaladta az 1.000 főt. A megnövekedett betegforgalmat további fejlesztések követték, így 1916-ban elkészült a bakteriológiai laboratórium, majd 1917-ben röntgennel bővült az intézet.

1920-ban az intézet új neve 2. Honvéd és Közrendészeti Kórház, amit 1922-től egészen 1938-ig a 8. Honvéd és Közrendészeti Helyőrségi Kórház megnevezés követ. Az intézet vezetését 1925-27. között *Dr. Simonyi Árpád* orvosezredes, 1927-től 1930-ig pedig *Dr. Ajkay Zoltán* orvos vezérőrnagy látta el. 1930 és 1933 között *Dr. Berkó Antal* orvosezredes, majd ezt követően 1938-ig *Dr. Rassay Rezső* orvosezredes állt az intézet élén.

A harmincas évek kórházának életébe tekinthetünk be, ha beleolvassuk a honvédorvosi tisztikar főnökének 1936-os évről felterjesztett "Szigorúan bizalmas" jelentésébe. Egyebek mellett például a sebészetről a következők találhatók benne:

"Sebészet: az ellátott fekvőbetegek száma az 1930. évi 482-ről 1.372-re emelkedett. A nagyobb műtétek száma ugyanebben az időszakban 166-ról 493-ra módosult. 1933. év október 1-től kezdve 2 tényleges orvos látta el a szolgálatot egy-két segédorvossal. Ha összevetjük viszonyainkat egy 100 ágyas Székesfővárosi kórház sebészeti osztályával, ahol a főorvoson kívül 4-5 szakorvos, és sok bejáró orvos látja el a szolgálatot, nyilvánvaló, hogy a 130 ágyas osztályunk beteg-

forgalmát csak a legnagyobb erő-, és ideg-megfeszítéssel, s nem egyszer kisebb-nagyobb zökkenőkkel vagyunk képesek ellátni. Egy fővárosi kórház 100 ágyas sebészeti osztályán 16 nővér, 2 műtős látja el a szolgálatot, ezzel szemben osztályunkon csak 3 apáca, 3 ápolónő, 1 takarítónő, 1 műtős és 4 egészségügyi katona áll a betegek rendelkezésére. Nagyobb műtétek alkalmával az osztály betegellátása úgyszólván megakad."

A harmincas évek közepétől a kórház életét is az elkövetkező világháborúra történő felkészülés határozta meg. Ezt bizonyítja a kórház akkori parancsnokának *Dr. Rassay Rezső* orvos ezredesnek 1936. december 15-én írott jelentése is:

„Az észlelhető tünetek arra mutatnak, hogy egy minden eddigi tapasztalatot felülmúló világháború előtt állunk. A modern háború nem az ellenfél meghódítására, hanem annak teljes elpusztítására törekszik. Várható emberveszteségek igen súlyosak lesznek, annál is inkább, mert nemcsak a hadviselő férfiak, hanem a fegyvertelen és nem harcoló asszonyok, gyermekek, aggok pusztulása is a modern háborúhoz tartozik."

1938-ban a kórház megnevezése 10. Honvéd Helyőrségi Kórházra változik és *Dr. Milian Béla* orvosvezérőrnagy személyében új parancsnok kerül az élére. A korábbi parancsnokot, *Dr. Rassay Rezsőt* kinevezik a budapesti 1. hadtest vezető orvosának és előléptetik vezérőrnaggyá. *Dr. Frank Richárd* (*Rassay* elődje és aki

1907-1909 között, pályája kezdetén szintén a kórházban dolgozott) a honvédorvosi tisztikar főnöke lesz és az ő szakmai tervei alapján kezdik meg Budán a Tiszti Kórház építését, melyet 1940. június 1-én adnak át.

A kirobbant II. világháború intenzitása egyre jobban jellemezhető a hátraszállított betegek számával. Az intézetben ápolat fekvőbetegek száma az 1942-44-es években meghaladta az 1.500 főt. Az osztályokon nem volt ritka eset, hogy két katona feküdt egy ágyon. Szinte naponként kerültek át-helyezésre lábadozó vagy elfekvő betegek különböző hadikórházakba, vöröskeresztes kórházakba, szanatóriumokba az intézet tehermentesítése céljából. A lábadozó betegek részére a kórház felállította a Gömb utcai Vöröskeresztes Kórházat. A magyar sebesültek mellett nem volt elhanyagolható a kezelt sebesült hadifoglyok száma sem.

A fővárost ért bombázások 1944-ben súlyosan megrongálták a kórház épületeit is. A bombatámadások következtében megsemmisült a jelenlegi VI. épület mindkét szárnya, míg a IV. és V. épület használhatatlanná vált. A kórház területén mintegy 10 fel nem robbant bomba hevert. 1944. decemberében a kórház egyes részeivel a budai Kiskorona utcai iskolába kényszerült áttelepülni. A beosztott személyzet később – nem kis veszélyt vállalva – visszatért Pestre és a jelenlegi Honvédelmi Minisztérium pincéjében egy rögtönzött kórházat létesített, ahol vegyesen ápoltak polgári és katonai sérülteket. A kórház 1944.

decemberétől 1945. május 15-ig a Svéd Vöröskeresztes Hadikórház, majd június 2-ig a Szovjet Hadikórház nevet viselte.

1945. tavaszán megkezdődött a romokban heverő kórház helyreállítása. Az osztályok felszerelési anyagai elpusztultak, a berendezési tárgyakat és az ágyneműt a környező házakból kellett összeszedni. A kórház parkjában lévő fák nagy részét tüzelőanyag hiányában kivágták, az ablakokon át kályhacsövek meredeztek az égnek. A 26.069/1945. számú HM parancs értelmében 1945. június 2-án a kórház mint az 1. Honvéd Helyőrségi Kórház folytatta tovább működését. Az első napoktól munkába álltak a kórház területén lakó apácák és a 102. Vöröskeresztes Hadikórház néhány egészségügyi dolgozója is.

Dr. Bokor Győző orvos ezredes kórházparancsnok 1945. szeptember 1-én kelt helyzetjelentésében a következő osztályok működését jelentette: sebészet – 90 ágy, belgyógyászat – 220 ágy, fül-orr-gége – 48 ágy, nőgyógyászat – 29 ágy, bőrgyógyászat és urológia – 85 ágy, összesen: 472 ágy. A kórház vezetése november végén parancsban volt kénytelen szabályozni: „minden osztály orvosfőnöke hasson oda, hogy a kórház betegállománya a rendkívüli nehézségek miatt 300 főnél ne legyen nagyobb.” 1946-ban megkezdődött a IV. és V. pavilonok helyreállítása, azaz lehetővé vált a kórház ágyszámának bővítése is. A kórház neve 1947. augusztus 1-től Honvéd Központi Kórházra változott.

A fordulat évétől, 1948-tól került sor a Néphadsereg újjászervezésén belül a korszerű egészségügyi szolgálat létrehozására. A kórházban specializált osztályokat szerveztek, a meglévőket pedig korszerűsítették. A Honvéd Rendelőintézet 1950. április 1-n nyílt meg a Gorkij fasorban, majd 1957. április 7-én az egészségügyi szertár épületébe kerül áthelyezésre, ahol 15 éven át erősen kompromisszumosnak nevezhető körülmények között működött. A jelenlegi rendelőintézet átadására 1972-ben került sor. 1951-ben megalakul az idegsebészeti osztály, majd a Honvéd Vérellátó Intézet. Hamarosan megkezdte önálló tevékenységét a baleseti sebészeti osztály, amely azonnal be is kapcsolódott a nagybudapesti felvételi ügyeletbe. Az osztály részlegeként beindult és 1955-től önállóvá vált a plasztikai sebészet.

Az 1956-os események tetten érhetők a kórház működésében is. Így 1956. október 26-án reggel a kórház ágykihasználása 76.3 %, este már 79.1 % és másnap reggelre pedig eléri a 93.2 %-ot. A kórház összesített adatai alapján 1956. október 23. és november 30. között összesen 490 beteget vettek fel és emellett elláttak 570 sebesültet. A 250/1956. számú kórházparancs intézkedett egy 220 ágyas kiegészítő kórház felállítására is a Gömb utcai iskolában, amely 18 napig hatékonyan segítette a kórház tevékenységét.

A Forradalom és Szabadságharc eseményeit követően tovább folytatódott a kórház fejlesztése. A törökbálinti Honvéd Tüdőszanatórium megszü-

nését követően 25 ágyon megalakult a tüdőosztály. Megnyílt a korszerűsített reuma és fizioterápiás osztály, amelynek beteganyaga a Honvéd Reuma Kórház megszűnését követően jelentősen megemelkedett. Létrejött a toxikológiai osztály és az izotóp laboratórium, az országban elsőként önálló osztályként dolgozott tovább az aneszteziológia. 1961-ben felállításra került a mellkassebészeti osztály, majd 1962-ben a baleseti sebészet részlegeként belép az ellátás rendszerébe az égéssebészet, amely 1970-ben önálló osztállyá szerveződik. Megkezdődött a központi laboratórium automatizálása és az endoszkópos laboratórium felállítása. 1967 és 1970 között befejeződött a kórház felújítása.

A pozitív változások terén, a kórház mai arculatának kialakulása kapcsán beszélni kell még a 80-as évekről, amikor is a kor követelményeinek megfelelően létrejön az érsebészeti osztály, Verőcén megalakul a krónikus ápolási igényű betegek elhelyezését szolgáló Betegotthon, megkezdte működését a Művese Állomás és az országban harmadikként 1986-ban intézetünkben telepítésre kerül egy harmadik generációs CT.

A teljesség érdekében szükséges szólnom – ha csak nevük említésével is – azokról, akik a II. világháború befejezése után vezették az intézetet. *Dr. Bokor Győző* orvosalezredes, *Dr. Velkey Béla* orvosalezredes, *Dr. Szedő Imre* orvosalezredes, *Dr. Vadász Gyula* orvosalezredes, *Dr. Farádi László* orvosvezérőrnagy, *Dr. Radó György* orvos-

vezérőrnagy, *Dr. János György* orvosvezérőrnagy, *Dr. Szántó Ferenc* orvosvezérőrnagy, *Dr. Sugár Béla* orvosvezérőrnagy, *Dr. Altmann István* orvosvezérőrnagy és *Dr. László Imre* orvosvezérőrnagy voltak ennek a kórháznak a parancsnokai 1947. és 1999. között.

A 90-es évek történéseit intézetünk vonatkozásában a hadsereg leszerzése és az egészségügy átszervezése határozza meg. Ez vonatkozásunkban több mint 500 ágy és 10 osztály elvesztését jelentette. 1996. április 30-ával megtörtént az eladdig önálló Budai Honvédkórház és a Központi Honvédkórház összevonása. A végeredmény a napjaink Központi Honvédkórháza, amely 21 akut és 1 krónikus osztályával, összesen 881 ágyon szolgálja a katona és polgári betegek ellátását.

A magyar honvédegyeségügy vezető intézete megalakulásától kezdve jó iskolának bizonyult, hiszen kiváló szakemberek egész sorát adta a hazai és külföldi gyógyintézeteknek. Az indulás első éveiből négy nevet lehet kiemelni: *Dr. Jeney* orvosszázados és *Dr. Hüttl Tivadar* Debrecenben a kórtan és a sebészet nemzetközi hírű professzorai lettek. Ebbe a sorba tartozik még *Dr. Ángyán János* is, aki a pécsi I. Belgyógyászati Klinika igazgatójaként szerez nemzetközi elismerést. Sajátos a negyedik kollegánk története, akinek karrierje akkor kezdődik, amikor búcsút mond a gyógyításnak és *Dr. Medgyessy Ferenc* orvos századosból, Medgyessy Ferenc szobrászművésszé alakul át.

Nézzünk néhány nevet a teljesség igénye nélkül a jelenből és a közelmúltból is. A baleseti sebészeti osztály adta a DOTE 1987-ben újonnan megalakuló tanszékvezető egyetemi tanárát *Dr. Záborszky Zoltán* professzort. Itt dolgozott professzor *Dr. Farkas József* orvosvezérőrnagy, aki fősebészi teendőket is ellátott az osztály vezetése mellett. Ebből az osztályból vált ki a plasztikai sebészet, amelynek első művelője *Dr. Zoltán János* professzor volt, akinek nemcsak szakmai tevékenysége, életútja, de gazdag publikációja is példaértékű. Ugyancsak ezen az osztályon kezdte pályafutását *Dr. Novák János* professzor, aki az égésbetegség kezelésében teremtett iskolát és szerzett nemzetközi elismertséget intézetünknek. Szólni kell az aneszteziológia önállósodásában úttörő szerepet játszó *Dr. Wittek Lászlóról* és munkatársáról, a fantasztikus előadói képességekkel rendelkező *Dr. Giacinto Miklósról* is.

A belgyógyászat vonaláról kinek nem cseng ismerősen a kardiológus *Dr. Kenedi István*, a vasanyagcsere kutatásában és annak klinikai alkalmazásában vezető szerepet játszó *Dr. Bernát Iván* vagy a fertőző megbetegedések kezelésében elismert szaktekintélyek *Dr. Keleti Béla* és *Dr. Pintér Zoltán* neve. Nem szabad megfeledkeznünk a felsorolásnál *Dr. Németh Gyuláról*, *Dr. Németh Istvánról* és *Dr. Borhegyi Lászlóról* sem. Külön fejezet ennek a szakmának a történetében professzor *Dr. Trencsényi Tibor* orvosvezérőrnagy tevékenysége. A hadsereg főbelgyógyászként, az Orvosi Hetilap 42 éven át végzett

felelős szerkesztőjeként, szerteágazó tudományos munkájával tette marandandóvá nevét. Kiemelkedő professzor *Dr. Farádi László* orvosvezérőrnagy pályafutása is, aki volt a kórház főorvosa és parancsnoka, de tevékenykedett, mint a hadsereg főbelgyógyásza és a katonaegészségügyi szolgálat elsőszámú vezetője. Ezt az ívet a polgári élet egészíti ki, hiszen 1968. és 1973. között az Egészségügyi Minisztériumban miniszterhelyettesként, majd ezt követően 1977-ig az Orvostovábbképző Intézet főigazgatójaként dolgozik.

Ki kell emelni kiválóságaink közül a bőrgyógyász professzor *Dr. Pastinszky István* orvoszredest, aki nemzetközi hírű szaktekintélye volt szakmájának. A szülész-nőgyógyász professzor *Dr. Kovács Lajos* orvoszredest szakirodalmi tevékenységével és publikációival, illetve a lézer gyógyításba történő beállításával alkotott maradandót. Nem mehetünk el szó nélkül a sorainkból nemrég távozott fül-orr-gégész professzor *Dr. Bodó György* orvoszredest és a szemész *Dr. Turi Károly* orvosvezérőrnagy neve mellett sem. A képpalkotó diagnosztika területéről *Dr. Szenes Tibor*, *Dr. Horváth Ferenc* és *Dr. Forrai Jenő* professzorok nevét kell megemlíteni.

Egészen bő tárháza a tehetségeknek a neuropszichiátria területe. *Csanda* professzor az idegsebészeti osztályról indulva a DOTE, SZOTE végül a SOTE neurológiai tanszékének lesz elismert nevű tanára. *Dr. Iván László* professzor a közelmúltban vonult

nyugdíjba az Ottawai Egyetem idegsebész professzoraként. A kiváló klinikusi és szervezői tehetséggel megáldott neurológus *Dr. Juhász Pál* professzor Debrecenben és ezt követően Budapesten a neurológiai klinikai igazgatója volt, illetve Debrecenben az egyetem rektorának is megválasztották. Pszichiátereink közül *Dr. Magyar István* és *Dr. Oszváth Károly* professzorok a budapesti, illetve a pécsi orvosegyetemek pszichiátriai tanszékének vezetésére kaptak felkérést.

Ugyancsak rendkívül gazdag területe a tehetségeknek a patológia. *Dr. Gorács Gyula* a SOTE ÁOK dékánja lesz, *Dr. Holland Roland* professzor ma is nemzetközi hírű professzor Hollandiában, *Dr. Flerkó Béla* professzor Pécsen lesz az Anatómiai intézet tanszékvezető tanára, *Dr. Kerényi Tibor* professzor a SOTE II. Patológiai Intézet egyetemi tanára, *Dr. Hüttner István* a montreáli McGill Egyetem patológus professzora, *Dr. Sótornyai Péter* professzor a SOTE Igazságügyi és Orvostani Intézetének tanszékvezetője, míg *Dr. Füzesi László* professzor ma is aktív egyetemi tanár Göttingenben.

Az elmondottak, mint mozaikok jellemzik a Magyar Honvédség Központi Honvédkórházát: 100 év a gyógyítás és a magyar katonaegészségügy szolgálatában. Emberi étellel nehezen mérhető időtáv, benne kiválóságok egész sora: egyetemi tanszékvezetők, nemzetközi hírű szaktekintélyek, klinikumok magyarországi

bevezetői, olyan szakemberek, akiknek a munkássága méltán járult hozzá kórházunk hírnevének megerősítéséhez. Tisztelettel hajtjuk meg fejünket a közülünk eltávozottak emléke előtt. Ugyancsak a hála érzésével mondunk köszönetet mindazoknak, akik a betegség mellett ápolóként vagy a háttérben az osztályok kiszolgálásával, a kórház működési feltételeinek megteremtésével szolgálták és szolgálják a gyógyítás szent ügyét.

IRODALOM

- [1.] *Marcell I.*: A Magyar Honvédség Központi Honvédkórház története. Jubileumi emlékkönyv 1999.

Col. I. László M.D.M.C.

A century in the service of military health

On the Basis of the publication „The History of the Central Military Hospital” done for the centenary of the Central Military Hospital the author introduces the main stations of the history of the 100 year old institute playing determining role in the development of the military health service. The publication refers to those extraordinary experts who played determining and important part in the practice and development of their own field partly in Hungary and partly abroad.

*Dr. László Imre o.ezds.
1553 Budapest, Pf. 1.*